

Structuralism Analysis of Narrative Sequences in Iranian Folktales through Claude Bremond's Theory (Study sample: The story of Jahan Afrooz by Beigami's Darab Nameh)

Ali Zare¹, Mohammad Jafar Yousefian kenari^{*2}

Received: 17/07/2023
Accepted: 07/11/2023

* Corresponding Author's E-mail: yousefian@modares.ac.ir

Abstract

This research employs Claude Bremond's theory (1977) of constructivist narratology to analyze Jahan Afrooz's story "Darab Nameh Beigami," (1970) with a particular focus on its narrative sequences. Conducted as a descriptive-analytical study, it aligns selected evidence from the text with Bremond's (1977) model. Afrooz's story comprises three primary sequences that together form the main narrative. The actions and events within the tale create a coherent narrative centered its characters. The study identifies three types of sequences outlined by Bremond (1977): Enchainment, Enclave, and Joining. In the Enchainment and Enclave sequences, a series of continuous actions guide the characters through the story. In contrast, the Joining sequence depicts a conflict between the anti-hero's reactions and the restraining forces, as well as the actions of the hero and main character. The characterization in Afrooz's story aligns

1. Master of Dramatic Literature, Dramatic Literature, College of Art, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

<http://orcid.org/0009-0006-5607-2021>

2. Associate Professor, Dramatic Literature, College of Art, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0002-6698-9224>

Copyright: © 2024-2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

with Bremond's (1977) theory, illustrating that the protagonist's goals are portrayed as both achievable and unattainable by the story's conclusion. The findings indicate that Bremond's (1977) constructivist model is effectively applicable to Jahan Afrooz's story, fitting well within its framework.

Keywords: structuralism, Claude Bremond, Jahan Afrooz, sequence, succession, Beigami, Iranian folktales, narration

1. Introduction

Analyzing Iranian folk literature requires an understanding of its narrative structures, particularly in the realm of stories and legends. This form of literature, known for being a rich source for literary and artistic research, necessitates thorough investigations into the narratives and techniques employed within it. Recognizing the significance of this topic, the current research aims to explore the type of narration and narrative structure in the story of "Jahan Afrooz" by Darabnameh Bighmi (1970). Drawing on Claude Bremond's (1977) theory, this study examines the narrative developments, sequences, and characterizations present in the story. "Jahan Afrooz" stands out from other tales due to its unique narrative features, warranting a more detailed analysis of these structures.

Research Question(s)

The primary objective of this research is to investigate and analyze the developments and narrative sequences in "Jahan Afrooz's" story using Claude Bremond's (1977) theory. This study aims to explore the narrative characteristics of the story according to narratological patterns. The specific sub-goals include: Identifying and analyzing the key developments in "Jahan Afrooz's" story, examining the roles of chain sequences, concrete sequences, and linked sequences in advancing the narrative, and conducting a characterization analysis and comparing it to Bremond's theory.

2. Literature Review

Extensive research has been conducted on narrative structures in Persian folk literature. Many studies have focused on how these narrative structures influence stories related to Persian culture and literature. Various researchers have utilized Bremond's constructivist narratology theory as a key analytical tool in their work. For instance, analyses of well-known stories such as "Zal and Rudabe" and "Rostam and Sohrab" demonstrate that the narrative and structural patterns of these tales align well with Bremond's theory. These studies indicate that applying constructivist theories can uncover hidden aspects and narrative complexities within folk literature.

3. Methodology

This research has been conducted in a descriptive-analytical manner, focusing on evidence from the text of Darabnameh Beighmi (1970). These examples have been selected and analyzed in line with Bremond's (1977) model of narratology. Specifically, the narrative structure of Jahan Afrooz's story has been examined using diagrams and theoretical models. Key components of narrative analysis, such as chain sequences, concrete sequences, and link sequences, have also been explored. This process involves identifying characters, actions, and events that contribute to the progression of the story, as well as examining their impact on the overall narrative structure.

4. Results

The conclusion of this research indicates that Bremond's (1977) constructivist narratological theory can be effectively applied to the analysis of Jahan Afrooz's story. The developments and sequences identified in the narrative play a crucial role in advancing the plot, and Bremond's (1977) model serves as a valuable framework for reading and understanding Iranian folk narratives. Moreover, the characterization within the story aligns well with Bremond's framework; Jahan Afrooz, as both the tool and goal of the narrative, drives the story forward through his actions. Additionally, the analysis

reveals that Jahan Afrooz's story possesses a solid and logical narrative structure, where the findings and sequences are interconnected, enhancing the overall coherence of the narrative. These insights can be utilized in future studies within the field of Iranian folk literature and for similar narrative analyses.

References

- Beghmi, M.A. (1970). *Darab Nameh*, edited by Zabihullah Safa. Tehran. Translation and Publishing Company. [In Persian]
- Bremond, C. (1977). *Morphology of the French Fairy tale: the Ethical Model*. Mouton Publisher, Paris.
- Rosner, K. (1980). *Claude Bremond's Narrativ Grammar and Vladimir Propp's Morphology of the Folk tale*. Studia Semiotyczne Press. Paris.

دوفصلنامه روایت‌شناسی

سال ۸، شماره ۱۶، پاییز و زمستان ۱۴۰۳، صص ۲۲۵-۲۵۸

مقاله پژوهشی

تحلیل ساختگرایانه پی‌رفت‌های روایی در قصه‌های عامیانه ایران با رویکردی به آرای کلود برمون (نمونه مطالعاتی: قصه جهان‌افروز از داراب‌نامه بیغمی)

علی زارع^۱، محمدجعفر یوسفیان کناری^{۲*}

(دریافت: ۱۴۰۲/۴/۲۶ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۶)

چکیده

این پژوهش با بهره‌گیری از تئوری روایت‌شناسی ساختگرایانه کلود برمون، سعی دارد که قصه جهان‌افروز از داراب‌نامه بیغمی را با تأمل بر پی‌رفت‌های روایی، مورد خوانش قرار دهد. در این پژوهش توصیفی - تحلیلی، نمونه شواهدی از کتاب داراب‌نامه بیغمی (قرن نهم هجری) گزینش شده که قابل تطبیق با الگوی برمون است. به‌عنوان نمونه، در قصه جهان‌افروز، سه پی‌رفت دیده می‌شود که سبب خلق پی‌رفت اصلی یا همان کل روایت می‌شود. کنش‌ها و حوادثی که در قصه جهان‌افروز در پی هم می‌آیند سبب خلق یک روایت به غایت منسجم و شخصیت‌محور شده است. علاوه بر این، براساس الگوهای طراحی شده در این مقاله، سه گونه توالی مد نظر برمون شامل زنجیره‌ای، انضمامی و پیوندی، در تحلیل روایت‌شناسانه قصه

۱. دانشجوی ارشد ادبیات نمایشی، گروه ادبیات نمایشی، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس تهران.

<https://orcid.org/0009-0006-5607-2021>

۲. دانشیار گروه ادبیات نمایشی، گروه ادبیات نمایشی، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس تهران (نویسنده مسئول).

*yousefian@modares.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0002-6698-9224>

Copyright: © 2024-2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

جهان‌افروز قابل مشاهده است. بدین گونه که در توالی زنجیره‌ای و انضمامی که مجموعه‌ای از کنش‌های پیوسته هستند، شخصیت به گونه‌ای درست در مسیر قصه هدایت می‌شود و در بخش توالی پیوندی، واکنش‌های ضد قهرمان و نیروهای بازدارنده در تضاد با کنش‌های قهرمان و شخصیت قصه است. همچنین ساختار شخصیت پردازی در قصه مذکور نیز همانند آرای برمون پیش می‌رود بدین گونه که هدف شخصیت قصه جهان‌افروز در پایان هم محقق می‌شود و هم نمی‌شود. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که الگوی ساخت‌گرایانه برمون به نحو مؤثری قابلیت تطبیق بر قصه جهان‌افروز است و به خوبی توانسته است که در چارچوب مدنظر برمون جای بگیرد.

واژه‌های کلیدی: ساخت‌گرایی، کلود برمون، جهان‌افروز، پی‌رفت، توالی، بیغمی، قصه‌های عامیانه ایرانی، روایت.

۱. مقدمه

واکاوی ادبیات عامیانه ایران بدون درنظر گرفتن ساختارهای روایتی‌اش کاری بس دشوار است و عملاً برای شناخت سازوکار روایت‌ها باید به سراغ نظریه‌های روایت‌شناسی^۱ رفت. از آنجایی که این گونه ادبیات یکی از غنی‌ترین منابع برای پژوهش‌های ادبی - هنری محسوب می‌شود و می‌توان تحقیقات گسترده‌ای برای کشف زوایای پنهان آن انجام داد، لذا واکاوی نوع روایت پردازی‌ها و تکنیک‌های به‌کار گرفته‌شده در آن به نظر ضروری می‌نماید. بررسی روایت‌شناسی و ساختارشناسی این منابع سبب می‌شود که با الگوهای روایی و داستان‌گویی آن‌ها بیشتر آشنا شویم. یکی از این نظریه‌های ارزشمند و قابل اعتنا، تئوری ساخت‌گرایان^۲ است که قابل تعمیم بر بسیاری از روایت‌ها و قصه‌های فولکلور و عامیانه است.

این پژوهش با الهام از نظریه کلود برمون به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نظریه‌های مکتب ادبی - هنری ساختگرای قصه دارد که قصه جهان‌افروز از کتاب *داراب‌نامه* بیغمی را چارچوب‌بندی و تحلیل کند. شاید بتوان به جرئت گفت که از مهم‌ترین شاخصه‌های این قصه این است که نوع قصه‌گویی و روایت‌پردازی‌اش با دیگر قصه‌ها تفاوت دارد و ساختار روایی آن به‌خصوص در بحث پی‌رفت‌های روایی^۳ به گونه‌ای متفاوت عمل می‌کند. اساساً پی‌رفت‌های مد نظر برمون یکی از مهم‌ترین بخش‌های تئوری وی را شکل می‌دهند که شامل بخش‌ها و عملکردهای متفاوتی در روند و پیشرفت قصه هستند. همچنین الگوی مد نظر برمون همانند یک چارچوب، داستان را با تأکید افراطی بر نقش پی‌رفت‌ها و شخصیت‌های کنشگر و کنش‌پذیر مورد تأکید قرار می‌دهد تا راهی برای تحلیل روایت و عناصر داستانی پیدا کند. این پی‌رفت‌هایی در روایت از عناصر اصلی تشکیل‌دهنده قصه هستند، که در قصه مورد بحث ما قرار است مورد کند و کاو قرار گیرند. بنابراین، یکی از اهداف اصلی این پژوهش بررسی دقیق مشخصه‌های روایتی (پی‌رفت‌ها، کنش‌ها، توالی‌ها، شخصیت فاعل و مفعول) در کتاب *داراب‌نامه* و به‌طور ویژه قصه جهان‌افروز طبق نظریه کلود برمون ساختارگراست تا بلکه بیشتر با ساختارهای قصه‌گویی و روایتی این اثر ارزشمند و بی‌بدیل آشنا شویم. در همین راستا برخی سؤالات و فرضیات که می‌توان در این پژوهش بدان‌ها پرداخت عبارت‌اند از اینکه چگونه می‌توان الگوی مد نظر کلود برمون و به‌طور ویژه تئوری پی‌رفت و توالی را در قصه جهان‌افروز پیاده کرد و اساساً این قصه از الگوی روایت‌شناسی ساختگرای برمون تبعیت می‌کند یا خیر. این مقاله با بهره‌گیری از توضیح و ترسیم برخی نمودارها سعی کرده است تا به کندوکاو ساختار روایتی قصه پی ببرد.

۲. پیشینه تحقیق

بررسی ساختارهای روایی در ادبیات عامیانه فارسی توسط محققان در حوزه‌های ادبی و هنری مورد همواره مورد پیگیری و ارزیابی قرار گرفته است. این تحقیقات به بررسی نقش و تأثیر ساختار روایی در داستان‌های مرتبط با فرهنگ و ادب پارسی می‌پردازند. درحقیقت این نظریه به محققان امکان می‌دهد تا الگوها، پیچیدگی‌ها، و ساختارهای روایی در داستان‌ها را به صورت دقیق تجزیه و تحلیل کنند. نظریه روایت‌شناسی ساختارگرا بر مبنای نظریه کلود برمون به‌عنوان یک ابزار تحلیلی مهم در این تحقیقات نیز به کار گرفته شده است. برای مثال:

مقاله «تحلیل ساختاری داستان زال و رودابه بر مبنای نظریه کلود برمون (۱۳۹۸)» نوشته مهدیه مللی داستان مذکور را به دو موقعیت تقسیم می‌کند و سپس با بررسی این دو موقعیت از دیدگاه ساختار پی‌رفت‌ها، به تحلیل آن می‌پردازد. همچنین رویکرد دوگانه شخصیت‌قصه رادر داستان در نظر می‌گیرد و نویسنده معتقد است که این رویکرد کاملاً در قصه مشهود است. به زعم نگارندگان، شخصیت کنشگر در طول روایت به شخصیت کنش‌پذیر تغییر پیدا می‌کند.

فلاح و افشاری در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل داستان رستم و سهراب براساس نظریه روایت‌شناسی کلود برمون (۱۳۹۵)» نتیجه می‌گیرد که داستان رستم سهراب به‌دلیل دارا بودن ساختار مناسب از نگاه ساخت‌گرایی به خوبی قابل تعمیم با نظریه برمون است. بدین صورت که توالی‌های اصلی و فرعی سب خلق پیکره داستان شده‌اند. همچنین از آنجایی که یرمون شکست قهرمان را نیز در نظر می‌گیرد، قهرمان قصه این مهم را در پایان رقم می‌زند و این همان نقطه اشتراک این قصه با نظریه برمون است.

همچنین این روایت از یک سری پی‌رفت‌ها و توالی‌ها شکل گرفته که به خوبی کارکردهای^۶ سه‌گانه مد نظر برمون (امکان، فرایند و تحقق یا عدم تحقق) را داراست.

نبی‌لو در مقاله پژوهشی «بررسی داستان رستم و اسفندیار بر مبنای دیدگاه کلود برمون ۱۳۹۱ با در نظر گرفتن عدم توفیق قهرمان و همچنین پی‌رفت‌های روایی قصه، بر این باور است که کارکردهای نظری برمون در باب روایت کاملاً با داستان منطبق است و به خوبی می‌توان توالی‌های روایت را در این داستان ردیابی کرد. به زعم وی، شخصیت‌های کنش‌گر و کنش‌پذیر نیز در شخصیت‌های اسفندیار و رستم نیز قابل ردیابی است و عناصر روایی قصه مثل پی‌رفت‌های روایی و عملکرد شخصیت‌های داستانی، توسط فردوسی به خوبی مد نظر قرار گرفته شده است.

مقاله «بررسی ساختارگرایانه باب شیر و گاو کلیله و دمنه براساس الگوی کلود برمون ۱۳۹۳» توسط تمیم‌داری و عباسی، سعی دارد که ابتدا به شرح و بررسی نظریه‌های روایت‌شناسی ساخت‌گرا پردازد و سپس واحدهای روایی مستتر در نظریه برمون را در داستان باب شیر و گاو مورد مذاقه قرار می‌دهد. این مقاله نتیجه می‌گیرد که سه ویژگی مهم در طرح این روایت که شامل قدرت روایی در پی‌رفت‌ها، نحوه پرداخت پی‌رفت‌ها و تعداد پی‌رفت‌هاست به خوبی در نظریه برمون کارگر می‌افتد. همچنین جایگاه کارپذیر (کنش‌پذیر) و کارگزار (کنش‌گر) بودن شخصیت‌های داستانی و سپس تغییر موقعیت آن‌ها را در این داستان براساس تئوری برمون اثبات می‌کند.

۳. چارچوب نظری

۳-۱. روایت‌شناسی ساختگرایی در تحلیل قصه‌های کهن

مبحث روایت‌شناسی قدمتی بسیار طولانی دارد و این فرمالیست‌های^۷ روس به رهبری ولادیمیر پروپ^۸ بودند که این مهم را هویت بخشیدند و توانستند که با بررسی قصه‌ها و روایت‌ها متفاوت به کنه وجود روایت‌شناسی از دیدی ساختارشناسانه پی ببرند. پروپ که در کتاب *ریخت‌شناسی قصه پریان* به تحلیل چندین قصه فولکلور پرداخت بیشتر تمرکز خود را روی تحلیل جزئیات در قصه و روایت گذاشت. وی و دیگر فرمالیست‌های پیروانش به دنبال ساخت یک چارچوب تعیین‌کننده در تحلیل اشکال روایت بودند. نقطه عطف جریان ساختگرایی در ادبیات، در فرانسه دهه ۱۹۵۰ توسط دو چهره اصلی معناشناسی ساختارگرا یعنی برمون و گرماس پدید آمد که توانستند نسبت میان شکل و معنا را در داستان‌ها و روایت‌ها بر مبنای همین ساختار روایی بنیادین فرمالیست‌ها، مورد مذاقه قرار دهند و الگوهای قابل تعمیم و چارچوب‌پذیری را طراحی کنند. طبق یافته‌های اینان و دیگر همکارانشان داستان‌های کهن به شکل قابل قبولی از یک ساختار منظم و ثابتی در طرح روایی‌شان برای روایت شدن بهره می‌برند. تحلیل یک داستان عامیانه یک نوع ساختار مشترک را در مجموعه داستان‌های عامیانه کشف می‌کند، «لایه‌ای از دلالت خودمختار، دارای ساختار» مستقل از ابزاری که با آن این دلالت در مرحله آشکارسازی و بروز، بیان می‌شود (Rosner, 1980, p.80). روشن است که این ساختارهای تقریباً یکسان در قصص کهن ادبیات اکثر سرزمین‌ها دیده می‌شود و همگی از یک ساختار روایی بهره‌مندند. لذا بررسی این گونه‌های ادبی براساس تئوری‌های ساختارگرایانی همچون برمون به خوبی قابل تعمیم است که توانسته‌اند روایت‌ها را براساس یک چارچوب خاص و اصولی مورد کند و کاو قرار داد.

ساختگرایان معتقد بودند در بررسی روایت باید آن را به واحدهای روایی کوچک تقسیم کنیم تا بتوانیم به ارائه قوانین ترکیب این واحدها دست یابیم (شعیری و شفیع، ۱۳۹۹، ص. ۲۰۶). درحقیقت براساس روش فرمالیست‌ها، در برخورد با هر داستان، نخست باید کوچک‌ترین واحد ساختاری را کشف و تعریف کرد. آنگاه به بررسی این واحدها و راه‌های ترکیب آن‌ها با هم پرداخت. روشی که پراپ با توجه به آن به تجزیه و تحلیل قصه پرداخت (تمیم‌داری و همکاران، ۱۳۹۳). پروپ از نقش ویژه‌های شخصیت‌ها (همانند اطلاع دادن، تجاوز یا فریبکاری، غامض کردن مسائل و...) نام می‌برد که به‌عنوان پاره‌هایی از کنش در نظر گرفته می‌شوند که هر کدام به‌طور مستقلی فرایند را پیش می‌برند. همچنین وی معتقد است که ممکن است که برخی عناصر قصه در طول روایت تغییر کنند، اما نقش ویژه‌ها غیر قابل تغییرند. این نظریه نقطه مقابل تئوری کلود برمون است. بدین‌سان که از نگاه پراپ کارکرد شخصیت یکی از عناصر مهم و ثابت قصه‌هاست که شماری از کارکردها را که افسانه^۹ را نیز شامل می‌شود، محدود می‌کند. کلود برون در این رابطه می‌گوید: «اما از دید ما کارکرد نه‌تنها از کنش کاراکتر، بلکه به‌وسیله هر گونه رخدادی که توسط یک یا چند شخصیت که هم به‌عنوان عامل (اگر اجراکننده هستند) و هم به‌عنوان مفعول (اگر آن‌ها برای رخداد یا کنش در نظر گرفته می‌شوند)، در پیشبرد داستان می‌تواند به سرانجام برسند» (Bremond, 1977, p.51). در جایی دیگر طبق الگوی روایتی مدنظر برمون مفاهیم نظری در عملکرد کارکردها در یک داستان به گونه‌ای دیگر عمل می‌کند. انتقاد برمون به این صورت است: اگر قرار است تحلیل پراپ به گونه‌ای گسترده شود که همه روایت‌ها را شامل شود، مفاهیم نظری او، به‌ویژه مفهوم کارکرد، باید حفظ و سپس از نتایج تحلیل ریخت‌شناختی که به یک تحلیل نسبتاً محدود و بسیار همگن از مجموعه داستان‌ها اشاره می‌کند، جدا شود (Rosner, 1980, p. 80).

روایت‌شناسی با ساختار بنیادین داستان‌ها کار چندانی ندارد، بلکه بر ساختار روایت متمرکز است. ساختار روایت چیزی است که داستان‌ها - به معنای وسیع کلمه - از طریق آن نقل می‌شوند. مشخصه نگاه ساختارگرا به چگونگی روایت شدن داستان‌ها، تمرکز بر روش‌مندی و - به ناگزیر - تمرکز بر ساختارهای بنیادین است که شکل‌گیری داستان‌ها (و در نتیجه معنای آن‌ها) را امکان‌پذیر می‌کند. هدف نهایی روایت‌شناسی (ساختارگرا در داستان‌ها کهن) کشف الگوهای جامع روایت است که تمامی روش‌های ممکن روایت داستان را دربر گیرد. در واقع همین روش‌ها هستند که کشف معنا را میسر می‌کنند (شریف نسب و همکاران، ۱۳۹۳). با توجه به تعریف بالا به نظر منطقی می‌رسد که تحلیل برخی متون کهن همچون قصه جهان‌افروز از بیغمی گزینه مناسبی برای بررسی و ساختارمندی برای رسیدن به معنا براساس تئوری کلود برمون است، به گونه‌ای که حتی وان دایک که در یکی از مقالات خود برخی ویژگی‌ها را برای قابل قبول و شایسته بودن یک روایت و قصه بیان می‌دارد، که در این قصه قابل ردگیری است.

ما یک روایت را در صورتی قابل توجه و جذاب می‌بینیم که برخی شرایط زیر را به گونه‌ای جداگانه برآورده کند:

- (۱) رویدادهای اجراشده (در جهان ممکن که در آن روایت درست است، یک شرایطی که به سادگی به دلایلی از قلم خواهد افتاد) پیچیده و مشکل هستند.
- (۲) موقعیت آغازی یک توالی کنشی، یک بحران است. برای مثال، عامل هیچ انتخاب آشکاری برای تغییر حالتی که با خواسته‌های او ناسازگار است، ندارد.
- (۳) در طول یک توالی عادی از رویدادها، برخی رویدادها غیرمنتظره به نظر می‌رسند. آن‌هایی که ممکن است عامل اهداف خود را برای جلوگیری از یک بحران تغییر دهد (Van Dijk, 2009, p. 15).

۲_۳. نظریه روایت‌شناسی کلود برمون

کلود برمون (Claude Bremond 1929-2021) از نظریه‌پردازان ساختارگرای فرانسه است که در سال‌های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. کتاب *منطق داستان* وی به خوبی حاوی نظراتش در باب روایت و رابطه میان شکل و معناست که او را همراه با گرماس از چهره‌های شاخص معناشناسی ساختارگرا می‌دانند. برمون از توالی در روایت صحبت به میان می‌آورد و معتقد است که توالی و پی‌رفت از مهم‌ترین ارکان روایت هستند. مدل کلی این توالی‌ها به این صورت است: اولین کارکرد، پیدایش موقعیتی است که امکان رفتار یا رویدادی را فراهم می‌کند. کارکرد دوم به فعلیت رساندن امکان یا عدم تحقق آن را می‌رساند. اگر کارکرد دوم شکل مدل قبلی را به خود بگیرد - برای مثال، اگر قهرمان چالشی را بپذیرد، برای کمک گرفتن به یاری‌گر مراجعه کند، با یک مبارزه روبه‌رو شود، و غیره - آنگاه آخرین عملکرد توالی به‌عنوان یکی از دو گزینه تحقق می‌یابد: اولی پیروزی قهرمان است و دیگری شکست قهرمان (Rosner, 1980, p.83). نکته قابل تأمل در این پایه‌های اصلی از دیدگاه برمون این است که وی برخلاف ولادیمیر پروپ شکست قهرمان و شخصیت داستان را در نظر می‌گیرد. در مدل پراپ، «مبارزه» همیشه به «پیروزی» قهرمان می‌انجامد. پراپ به این «نتیجه خیره‌کننده» می‌رسد، زیرا او به سادگی درگیری‌هایی را که به پیروزی قهرمان ختم نمی‌شود، «مبارزه» نمی‌داند (همان، ص. ۸۱). همچنین در نظر برمون در هر مرحله ما می‌توانیم با روایت‌های فرعی روبه‌رو شویم و امکان پدید آمدن روایت‌های فرعی لایحتمل نیست. در اینجا است که بحث پی‌رفت‌ها مطرح می‌شود. سهم عمده برمون همچنان مسئله «احتمال‌های روایی» است که روایت را در دوشاخه‌های احتمالی هر سلسله کنش‌ها و پیوندهای زنجیره‌ای که ممکن است ناشی از انتخاب‌های متوالی باشد یا نباشد، پایه‌گذاری می‌کند (Adam, 2011, p.3). برمون

برخلاف پروپ که کنش و کارکرد را پایه روایت می‌داند، پی‌رفت را عنصر اصلی ساختار روایی می‌داند که براساس سه رکن بنا نهاده شده است:

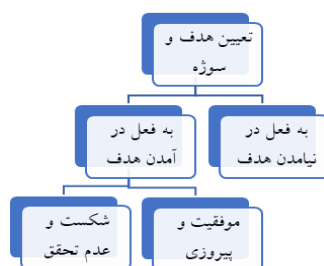
الف) وضعیتی امکان دگرگونی را در خود دارد.

ب) حادثه یا دگرگونی رخ می‌دهد.

ج) وضعیتی که محصول تحقق یا عدم تحقق آن امکان است پدید می‌آید (احمدی، ۱۳۹۶، ص. ۱۶۶).

در مرحله الف (امکان) هدف و موقعیت تعیین می‌شود. سپس شخصیت داستان باید به سمت تحقق آن قدم بردارد. در مرحله ب (دگرگونی) از کارکرد از نگاه برمون شخصیت به وسیله ابزارهای مختلفی به سمت هدف و غایت خود پیش می‌رود که با موانع زیادی روبه‌رو می‌شود، اما او هم می‌تواند بر این موانع غلبه کند و هم شکست بخورد. این قسمت را مرحله تحقق می‌نامیم، اما در صورتی که شکست بخورد عدم تحقق نام می‌نهمیم. مرحله تحقق^۱ هم می‌تواند به پیروزی و هم شکست شخصیت منجر شود، اما عدم تحقق^۱ تنها شکست در پی دارد. در مرحله ج (خروجی) نتیجه شکست یا پیروزی نمایش داده می‌شود. بنابراین مرحله سوم نیز شامل دو عنصر دستیابی به سوژه و عدم دستیابی به سوژه است (Shah Aziz, 2017, p.2).

به طور ساده تعریف بالا در نمودار ذیل قابل تصور است:

شکل ۱: ارکان پی‌رفت از نگاه برمون

منبع: نگارندگان

این رویکرد برمون درخصوص کارکردهای پی‌رفت باعث می‌شود که ساختار مورد نظرش با بسیاری از داستان‌ها منطبق شود. بدین گونه که شخصیت‌های داستانی ملزم به انجام کنش نیست و حتی ممکن است بعضاً نتیجه داستان به شکست قهرمان منجر شود. بنابراین سه اصل زیر مورد تأکید برمون است که می‌تواند در روایت مخصوصاً قصه جهان‌افروز بیغمی مورد بحث قرار گیرد: اول اینکه شخصیت‌های روایت برای انجام کنش الزامی ندارند و آزاداند، دوماً، نتیجه می‌تواند شکست قهرمان نیز باشد، و سوم اینکه احتمال تغییر شخصیت فاعل (کنشگر) به مفعول (کنش‌پذیر) وجود دارد.

۳_۳. شخصیت از دید کلود برمون

بدون تردید پایه نظریه برمون را می‌توان به راحتی در آثار پروپ مشاهده کرد و به نوعی وی پیرو او و شاید بتوان گفت کامل‌کننده راهش در مسیر ساختارشناسی قصه‌ها و روایت‌هاست. اما برمون در بحث شخصیت با پروپ اختلاف نظر دارد و از آنجایی که پروپ معتقد است که کنش‌ها قالب هستند که شخصیت‌ها در آن متبلور می‌شوند، برمون بر این باور است که شخصیت هدف داستان است و بر اهمیت شخصیت‌های داستان تأکید کرده و آن‌ها را ابزار و هدف داستان می‌داند. به همین خاطر برمون دو نوع شخصیت را مد نظر قرار می‌دهد: کنشگر (فاعل) و کنش‌پذیر (مفعول) که هر کدام براساس یک سری عوامل به انواع گوناگونی تقسیم می‌شوند. هر روایت تبدیل مفعول به فاعل و بازگشت او به حالت مفعول است. مفعول شاید به گونه‌ای ذهنی آماده این دگرگونی بشود (بنا به اطلاعاتی که می‌یابد، یا به انگیزه‌های احساسی: شهوت، امید، طمع و غیره) و یا شاید به گونه‌ای عینی، شرایط بیرون آگاهی یا تمایلش دگرگون می‌شود و او را به فاعل تبدیل می‌کند و دیگران در مناسبت با این دگرگونی نقش‌های تازه می‌یابد (احمدی، ۱۳۹۶، ص. ۱۷۱).

نکته مهم دیگر در دیدگاه برمون توالی قصه است که معتقد است همراه با پی‌رفت‌های مختلف باعث خلق داستان می‌شود. توالی قصه از سه نوع زیر قابل حصول است:

۱. توالی زنجیره‌ای^{۱۲}: آزمون‌ها و کنش‌هایی را که قهرمان با آن‌ها روبه‌روست گویند که زنجیره‌ای به هم پیوسته‌اند. این کنش‌ها که با واکنش‌هایی مواجه می‌شوند سبب می‌شود که قهرمان به مقصود برسد (یا حتی بعضاً نرسد).

۲. توالی انضمامی یا محاطی^{۱۳}: بدین معنا که اگر تبلور یک توالی نیاز به کمک و حضور توالی‌های دیگر داشته باشد به آن انضمامی می‌گوییم. برای مثال قهرمان قصه برای انجام هدف مورد نظر خود نیاز به کمک نیروهای یاری‌دهنده دارد و در هر مرحله از مأموریت خود باید از این نیروها یاری بگیرد تا به هدف خود برسد (یا به هدف نرسد و شکست بخورد). به عبارتی دیگر توالی اول ممکن نمی‌شود مگر اینکه قهرمان مراحل استفاده از ابزار یا نیروهای یاری‌دهنده را پشت سر بگذارد و سرانجام به مرحله‌نهایی مأموریت خود برسد (اخوت، ۱۳۷۱، ص. ۶۹).

۳. توالی پیوندی^{۱۴}: در نظر گرفتن دیدگاه رقیب قهرمان در توالی ۲ را گویند. درحقیقت مادامی که قهرمان به وضعیت تعادل و مطلوب می‌رسد به گونه‌ای دیگر وضعیت رقیب قهرمان (ضد قهرمان) نامتعادل می‌شود. به‌طور کلی توالی پیوندی تضاد میان کنش‌ها و خواست‌های قهرمان و رقیب را شکل می‌دهد.

۴. خلاصه قصه جهان‌افروز از داراب‌نامه بیغمی

جهان‌افروز (دختر قیصر روم) که جنگ‌آوری پرآوازه بود، پس از کشتن میراق پسر قنطروس پادشاه عماسیه در جنگ شکست می‌خورد و زخمی کاری برمی‌دارد. او خود را به شکل مردان در می‌آورد و در یک صندوق پنهان می‌شود. گلنار دختر قنطروس

پادشاه عماسیه او را می‌یابد و آن را به صورت پنهانی به عماسیه می‌برد. در آنجا از جهان‌افروز تیمارداری می‌کند و عاشق او می‌شود. جهان‌افروز که خود را جمشید می‌نامد هر روز با گلنار عیش و نوش دارد تا اینکه سنبل از خادمان پادشاه از این رابطه خبردار می‌شود و این قضیه را با پادشاه در میان می‌گذارد. پادشاه با کمک وزیر مورد اعتمادش جهان‌وزیر، دستور بردار کردن آن دو را می‌دهد، اما جهان‌افروز می‌گوید که من دختر هستم و رابطه‌ای با گلنار نداشته‌ام. پادشاه از این خبر خوشحال می‌شود و در عین حال عاشق جهان‌افروز می‌شود. وی با کمک جهان‌وزیر و سنبل موافقت جهان‌افروز را برای وصال می‌گیرد. در نیمه‌های شب که پادشاه قصد جهان‌افروز کرده به سراغ او می‌رود و در آنجا او به پادشاه می‌گوید که من دختر قیصر روم، همسر فیروزشاه (شاهزاده ایران) و قاتل میراق پسر هستم و سپس پادشاه را با ضربه‌ای سنگین به قتل می‌رساند. در هنگام گریز به همراه سنبل، در شهر جنگی سخت میان جهان‌افروز و سربازان شکل می‌گیرد. بعد از مطلع شدن جهان‌وزیر از ماجرا دستور می‌دهد که جهان‌افروز را زنده به همراه سنبل در بند گیرند و او را نزد پدرش ببرند تا درباره‌ی وی و ملک بدون پادشاه عماسیه، حکم دهد. در مسیر، جهان‌افروز بارها از جهان‌وزیر طلب کرد که او را به قتل برساند تا او را پیش پدرش نبرد، اما جهان‌وزیر موافقت نکرد. در این میان لشکر جهان‌وزیر به سپاه سی هزار نفری ارغونوس پادشاه شهر میلاس شهر بر می‌خورد که قصد پیوستن به قیصر روم برای نبرد با ایران را دارد. جهان‌وزیر حکایت جهان‌افروز را برای ارغونوس بازگو می‌کند و وی که سال‌هاست در پی عشق جهان‌افروز است و نیز می‌داند که پدرش قصد جاننش را خواهد کرد، با سپاه خود شبانه به لشکر جهان‌وزیر حمله می‌کند و جهان‌افروز را آزاد کند تا در نبود فیروزشاه به وصال او برسد. ارغونوس شبانه حمله برد و جهان‌وزیر را به بند کشید و کل

سپاهش را نیز هلاک کرد و جهان‌افروز را آزاد کرد. خبر این اتفاق توسط گلنار به قیصر رسید و قیصر لشکری را برای شکست ارغنوس و جهان‌افروز راهی کرد. ارغنوس و جهان‌افروز به عماسیه می‌روند و چند روز آنجا را محاصره می‌کنند تا بلکه گلنار تسلیم شود. در این هنگام لشکری از قیصر که در پی ارغنوس و جهان‌افروز است پیدا می‌شود و جنگی سخت در می‌گیرد و بالأخره با میدان‌داری و جنگ‌آوری جهان‌افروز سپاه ارغنوس پیروز می‌شود. در ادامه جهان‌افروز با کمک جهران وزیر راه نفوذ به شهر عماسیه را پیدا می‌کند و پادشاهی شهر را به دست می‌گیرد. پس از آن ارغنوس که گلنار را می‌بیند از جهان‌افروز می‌خواهد که گلنار را به او بدهد و او می‌پذیرد. این خبر فتح جهان‌افروز به پدرش می‌رسد، اما چون در جنگ با سپاه ایران است کاری نمی‌تواند بکند. در پایان جهان‌افروز پادشاهی عماسیه را به دست می‌گیرد و منتظر فیروزشاه می‌ماند.

۵. تحلیل قصه جهان‌افروز بر پایه الگوی پی‌رفت کلود برمون

در این پژوهش به صورت تخصصی، منطق توالی رخدادها، پی‌رفت‌ها و زنجیره کنش مورد بررسی و واکاوی قرار می‌گیرد. درحقیقت کانون توجه داده‌های به‌دست آمده در این مقاله، رابطه کنش‌ها و پیش‌رفت وقایع داستانی از حیث زنجیره توالی و پی‌رفت مدنظر برمون است. از دیدگاه کلود برمون پی‌رفت‌ها نقش کلیدی در پیشبرد روایت دارد و واحد پایه آن محسوب می‌شود. اساساً ترکیبی از پی‌رفت‌ها سبب خلق قصه می‌شود و همانند قطعات پازل، با کنار هم قرار گرفتن روایت را می‌سازند. در قصه جهان‌افروز پی‌رفت‌ها به خوبی دیده می‌شوند و در یک مسیر منظم و قابل قبول برای پیشبرد داستان مورد استفاده قرار می‌گیرند. اساساً در این قصه پی‌رفت‌ها و رکن‌های پایه آن‌ها به صورت زیر قابل ردیابی است:

پی‌رفت اول:

پی‌رفت اول قصه جهان‌افروز می‌تواند شامل این موارد باشد:

- (۱) گلنار، جهان‌افروز را در یک صندوق در حالی که زخمی است، پیدا می‌کند.
- (۲) از او تیمارداری می‌کند و عاشقش می‌شود.
- (۳) گلنار قصد کام گرفتن از جهان‌افروز (جمشید) می‌کند، اما وی گلنار را به صبر دعوت می‌کند.
- (۴) سنبل رابطه مخفی میان گلنار و جهان‌افروز را افشا می‌کند.
- (۵) پادشاه قنطروس آن دو را دستگیر می‌کند و فرمان دار زدن آن‌ها را می‌دهد.
- (۶) جهان‌افروز می‌ترسد و افشا می‌کند که همانند گلنار دختر است.
- (۷) جهان‌افروز از بند رها و پادشاه دلباخته او می‌شود.

۱-۵. پایه‌های اصلی روایت در پی‌رفت اول

طبق نظریه برمون هر پی‌رفتی می‌تواند خود سه رکن روایت را در خود داشته باشد. بدین صورت که در ابتدا موقعیت پدیدار الف تشریح شده در حالی که امکان و استعداد تحول را داراست. در مرحله دوم امکان دگرگونی الف پدید می‌آید طبق یک فرایند. و در آخر الف دگرگون می‌شود (یا نمی‌شود) و نتیجه حاصل می‌شود. بر این اساس این سه مرحله در قصه مورد بحث ما این‌گونه قابل تشریح است:

الف. مرحله امکان^{۱۵}: در اینجا جهان‌افروز و گلنار در یک موقعیت دارای تعادل قرار دارند. آن‌ها هر روز را به عیش و نوش با هم می‌گذرانند و نویسنده (راوی) موقعیتی را خلق می‌کند که شخصیت‌ها و جایگاهشان تا حدودی برای مخاطب آشکار شود، ولی در عین حال این امکان نیز میسر است که کنش داستان از حالت تعادل خارج

شود و مرحله‌ای جدید را آغاز کند. برای مثال حضور سنبل (خادم سیاه) خود دال بر این مدعاست و نویسنده به گونه‌ای نظام‌مند مخاطب را هشدار می‌دهد که این تعادل توسط وی می‌تواند امکان تغییر مسیر داستان را به سوی دیگر سوق دهد. به هر روی امکان تغییر در این پی‌رفت با دیدن جهان‌افروز و گلنار در حال عیش و نوش توسط سنبل قوت می‌گیرد و مخاطب این را در داستان حس می‌کند که تغییراتی در حال رخ دادن است.

ب. مرحله فرایند^{۱۶}: در این مرحله عناصری به داستان اضافه می‌شود و روایت جان می‌گیرد و از حالت سکون خارج می‌شود. آنچه که در مرحله امکان کنش را آماده کرده است در اینجا باید دیده شود. در قصه جهان‌افروز افشاگری سنبل به پادشاه (ملک عماسیه) همانند محرک اصلی، داستان را وارد فاز جدیدی می‌کند. پادشاه پس از مشاهده هم‌بستری گلنار و جهان‌افروز دستور بردار کردن آن دو را به جهران وزیر می‌دهد. در اینجا تعادل اولیه به کلی به هم‌ریخته و داستان با کنش‌ها و چالش‌هایی آمیخته می‌شود. همچنین شخصیت‌ها کنشگر و کنش‌پذیرتر می‌شوند به نسبت بخش اول. همانند نقش سنبل و جهران وزیر در باب تصمیم‌گیری مجازات.

ج. مرحله تحقق: بر مبنای این مرحله معتقد است که یا موقعیت تحقق می‌یابد یا نمی‌یابد. کنشگر و شخصیت اصلی داستان در این مرحله به هدف نائل می‌شود (یا نمی‌شود). جهان‌افروز ممکن است که کشته شود یا نشود. ما در ادامه داستان متوجه می‌شویم که وی با افشای جنسیت واقعی‌اش از چنگال مرگ می‌گریزد. جهان‌افروز به هدف رسیده و دوباره موقعیت به سکون می‌رسد، اما این بار به شیوه‌ای جدید (عاشق شدن ملک عماسیه جهان‌افروز را).

۲-۵. پی‌رفت دوم

در پی‌رفت اول جهان‌افروز و گلنار شخصیت‌های کلیدی روایت بودند، اما در پی‌رفت دوم شخصیت محوری جهان‌افروز تثبیت می‌شود و کل قصه براساس کنش‌های وی رخ می‌دهد. در پی‌رفت دوم، موقعیت وارد مرحله‌ای دراماتیک‌تر و کنش‌محورتر می‌شود. جهان‌افروز با قتل ملک عماسیه روایت را به چرخه‌ای پر چالش هول می‌دهد که زین پس روایت‌های پس از آن در خدمت این خواهند بود. به عبارتی، در این پی‌رفت ما شاهد جان گرفتن روایت هستیم و شخصیت اصلی (جهان‌افروز) از یک شخصیت کارپذیر (کنش‌پذیر) به آرامی به یه کاراکتر کارگذار (کنش‌گر) مبدل می‌شود. پی‌رفت دوم قصه جهان‌افروز به این صورت است:

(۱) خواستگاری ملک عماسیه از جهان‌افروز و پذیرش آن توسط وی.

(۲) کشتن ملک عماسیه توسط جهان‌افروز.

(۳) گریختن جهان‌افروز با همراهی سنبل و درگیری با سربازان.

(۴) دستگیری جهان‌افروز و سنبل توسط جهران وزیر.

(۵) در بند کردن جهان‌افروز و بردن وی به سمت ملک قیصر روم (پدر جهان‌افروز)

برای مجازات کردن.

(۶) رویارویی لشکر پهلوان ارغنوس با سپاه جهران وزیر و آزاد کردن جهان‌افروز.

(۷) همدستی ارغنوس با جهان‌افروز و دلباختن وی جهان‌افروز را.

پایه‌های پی‌رفت:

الف. مرحله امکان: در این مرحله ملک عماسیه با دیدن چهره زیبای جهان‌افروز

عاشق وی می‌شود و توسط سنبل و جهران وزیر از جهان‌افروز خواستگاری می‌کند.

جهان‌افروز به ظاهر می‌پذیرد. اما در مونولوگی که با خود دارد مشخص می‌شود که وی حيله‌ای در کار دارد و مترصد فرصت است تا آن را کارساز کند. در این موقعیت به خوبی می‌توان دید که موقعیت به تثبیت رسیده است و جهان‌افروز از بند مرگ گریخته و اکنون از جانب ملک عماسیه خواستگاری می‌شد. اما امکان خارج شدن روایت از مسیر تعادل در صحبت‌های در خلوت جهان‌افروز قابل رؤیت و حدس است، کما اینکه این مهم، یعنی بروز یک کنش اساسی که می‌تواند به‌عنوان نقطه عطف داستان باشد با کشتن ملک عماسیه وارد مرحله بعدی یعنی فرایند می‌شود.

ب. مرحله فرایند: به هلاکت رسیدن ملک عماسیه توسط جهان‌افروز روایت را به‌طور کلی دگرگون می‌کند و یک‌سری راه‌ها و چالش‌های سخت را در مسیر شخصیت قرار می‌دهد. در حقیقت، شخصیت ماجرا اکنون تمام کنترل روایت را به‌دست می‌گیرد. شخصیت‌های یاریگر همچون سنبل (و بعدتر ارغنوس) طی یک روند منطقی به داستان اضافه می‌شوند و اساساً روایت جانی تازه می‌گیرد. دستگیری دوباره جهان‌افروز توسط جهان‌افروز و سپس آزاد کردن وی توسط پهلوان ارغنوس (که سبب سرپیچی وی از دستور قیصر روم شد) سبب خلق موقعیتی می‌شود که شخصیت‌های یاریگر و ضد قهرمان به‌طور کامل معرفی شوند. همچنین سبب پدید آمدن توالی‌ها می‌شود که در ادامه این پژوهش بدان پرداخته می‌شود. شکست سپاه جهان‌افروز در برابر لشکر پهلوان ارغنوس و همراهی وی با جهان‌افروز مهم‌ترین کنش این مرحله به نظر می‌رسد، چراکه باقی داستان را پیش خواهد برد.

ج. مرحله تحقق: از آنجایی که کلود برمون معتقد به پیروزی و حتی شکست شخصیت است، باید عنوان کرد که در این مرحله اگر به صورت موقتی به روایت بنگریم، جهان‌افروز در پاره‌ای از داستان شکست می‌خورد. برای مثال مادامی که ملک عماسیه را

به قتل رساند و به همراه سنبل قصد گریز داشت، با لشکریان شهر عماسیه روبه‌رو می‌شود و شکست می‌خورد و در نهایت به بند گرفتار می‌شود. اگرچه بعدتر توسط ارغنون آزاد شده و همانند پی‌رفت اول موفق می‌شود و روایت به تعادل نسبتاً موقتی دست می‌یابد.

۳-۵. پی‌رفت سوم

پی‌رفت سوم که آخرین پی‌رفت روایت جهان‌افروز است به شرح زیر است:

- (۱) مجاب کردن ارغنوس توسط جهان‌افروز برای لشکرکشی به عماسیه.
- (۲) محاصره عماسیه و جنگ میان لشکر قنطاطوس (فرستاده قیصر روم) و لشکر جهان‌افروز.

(۳) پیروزی سپاه جهان‌افروز با جنگ‌آوری وی.

(۴) هم‌دستی جهران وزیر با جهان‌افروز برای فتح عماسیه.

(۵) بر تخت نشستن جهان‌افروز در عماسیه.

(۶) به همسری در آوردن گلنار توسط ارغنوس با کمک جهان‌افروز.

(۷) به انتظار نشستن جهان‌افروز برای وصال فیروزشاه، دلدارش.

پایه‌های پی‌رفت:

در پی‌رفت سوم ما شاهد بروز همان سه مرحله امکان، فرایند و نتیجه هستیم که می‌تواند در این بخش پیاده‌سازی شود.

الف. مرحله امکان: بعد از آزاد کردن جهان‌افروز توسط ارغنوس داستان به یک سکون نسبی دست می‌یابد، اما این امکان توسط شخصیت کنش‌گر قصه برای تغییر و دگرگونی محیا می‌شود. در واقع جهان‌افروز در هر پی‌رفت با کنش‌هایی که از خود دارد

قصه را به مسیری دلخواه سوق می‌دهد و اوست که مسیر قصه را تعیین می‌کند. در اینجاست که برمون بر این باور است که شخصیت هدف داستان است و آن‌ها را ابزار و هدف داستان می‌داند. پس در نتیجه این تفاوت میان پروپ و برمون در باب شخصیت‌پردازی قصه‌ها قابل تمیز است.

ب. مرحله فرایند: لشکرکشی جهان‌افروز و ارغنوس به سوی عماسیه و همچنین فرستادن سپاه قنطاطوس از سوی قیصر روم برای دستگیری جهان‌افروز را می‌توان اصلی‌ترین مرحله فرایند داستان نامید. همانند مراحل قبل در این مرحله شخصیت‌هایی به داستان افزوده می‌شوند که نقشی مهم در روند پیشروی داستان ایفا می‌کنند، برای مثال شخصیت قنطاطوس که برای دستگیری جهان‌افروز و شکست ارغنوس از جانب قیصر روم فرستاده شده است.

ج. مرحله تحقق: در پایان این پی‌رفت و البته پایان قصه، جهان‌افروز با فتح عماسیه به موفقیت دست می‌یابد. اگرچه در پایان بخشی از ماجرای وی نامعلوم رها می‌شود و او به خاطر پیش‌گویی طیطوس حکیم در انتظار فیروزشاه (معشوقش) می‌ماند و در اینجا قصه به پایان می‌رسد. شاید بتوان گفت تا حدودی نظر برمون در باب عدم تحقق در این قصه صدق می‌کند، چراکه تمام تلاش جهان‌افروز در طول روایت رهایی از چنگال پدر و خواستگارانیش است تا به دیدار فیروزشاه که ناپدید شده است نائل شود. اما در پایان قصه این بخش مجهول می‌ماند و تحقیقی در این رابطه رخ نمی‌دهد.

نمودار کلی قصه جهان‌افروز براساس سه مرحله امکان، فرایند و تحقق در قصه جهان‌افروز می‌تواند به صورت زیر ترسیم شود:

مرحلهٔ امکان	مرحلهٔ فرایند	مرحلهٔ تحقق
<ul style="list-style-type: none"> عاشق شدن گلنار جهان‌افروز (جمشید) را دیدن عیش و نوش گلنار و جهان‌افروز توسط سنبل خادم حرف زدن جهان‌افروز دربارهٔ ملک عماسیه (قطروس) نقشه کشیدن جهان‌افروز برای کشتن ملک عماسیه آزاد کردن جهان‌افروز توسط پهلوان ارغنوس تصمیم گیری برای حمله به عماسیه توسط جهان‌افروز و ارغنوس. 	<ul style="list-style-type: none"> افشاگری همبستری و عیش و نوش گلنار و جهان‌افروز مشاهدهٔ همبستری گلنار و جهان‌افروز توسط ملک عماسیه دستور بردار کردن جهان‌افروز به هلاکت رسیدن ملک عماسیه توسط جهان‌افروز فرار جهان‌افروز با همدمی سنبل دستگیری جهان‌افروز و سنبل توسط جهان‌افروز و وزیر شکست سپاه جهان‌افروز در مقابل لشکر پهلوان ارغنوس لشکرکشی جهان‌افروز و ارغنوس به سوی عماسیه فرستادن لشکر قنطاطوس از جانب قیصر روم (پدر جهان‌افروز) برای دستگیری جهان‌افروز. 	<ul style="list-style-type: none"> صحبت کردن جهان‌افروز با جهان‌افروز وزیر دربارهٔ ی جنسیت اش رهایی از جنگال مرگ شکست از سربازان جهان‌افروز و دستگیری جهان‌افروز بردن جهان‌افروز به سمت ملک قیصر روم (پدرش) همراهی جهان‌افروز وزیر برای نفوذ به عماسیه فتح عماسیه توسط جهان‌افروز ازدواج ارغنوس و گلنار بر تخت پادشاهی نشست جهان‌افروز در عماسیه انتظار برای وصال فیروزشاه توسط جهان‌افروز

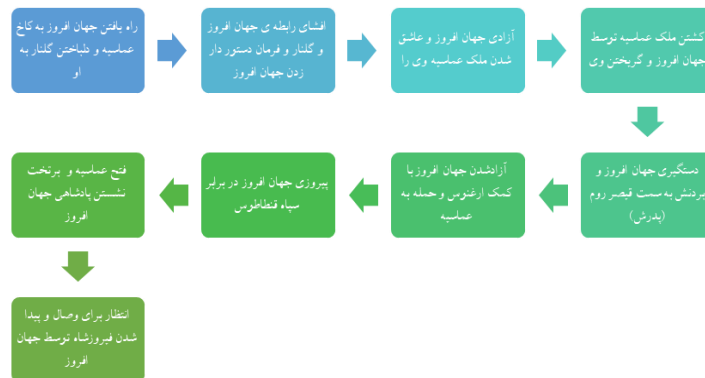
شکل ۲: نمودار مرحلهٔ امکان، فرایند و تحقق در قصهٔ جهان‌افروز

منبع: نگارندگان

۶. توالی‌های روایتی

۶-۱. توالی زنجیره‌ای

این توالی شامل کنش‌های است که قهرمان و شخصیت قصه پدید می‌آورد و البته با واکنش‌هایی نیز روبه‌رو می‌شود. در قصهٔ مورد بحث ما، جهان‌افروز در مسیر خود دست به کنش‌هایی می‌زند که واکنش‌هایی را برمی‌انگیزاند و روایت را پیش می‌برد. الگوی توالی زنجیره‌ای در قصهٔ جهان‌افروز به صورت زیر است:

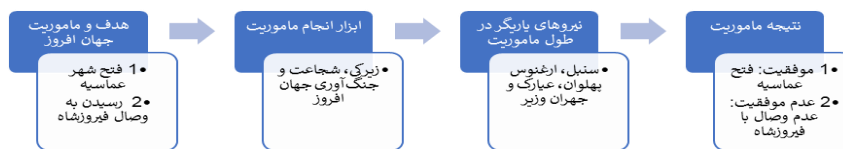

شکل ۳: الگوی توالی زنجیره‌ای قصه جهان افروز

منبع: نگارندگان

۲-۶. توالی انضمامی یا محاطی

این گونه توالی مادامی هویت می‌پذیرد که حمایت دیگر توالی‌ها را داشته باشد. در قصه جهان افروز، شخصیت ما نیازمند یاری دیگر عوامل است تا به هدف برسد (یا نرسد). در اینجا عوامل و اشخاصی چون سنبل، ارغنوس، عیارک صغیر، جهان وزیر و ... از این نوع هستند. طبق دیدگاه برمون توالی انضمامی قصه مذکور می‌تواند به صورت زیر ترسیم شود:

شکل ۴: الگوی توالی انضمامی قصه جهان افروز

منبع: نگارندگان

۳-۶. توالی پیوندی

در این توالی می‌بایست کنش‌های ضد قهرمان و شخصیت داستان را در نظر بگیریم و هر آنچه که از نگاه شخصیت قصه وضعیت مورد قبول و مطلوبی است، از نگاه نیروهای بازدارنده و ضد قهرمان قصه وضعیت نامناسب احساس می‌شود که نیازمند کنش متقابل است. در قصه جهان‌افروز می‌توان از عوامل و شخصیت‌هایی به‌عنوان نیروهای بازدارنده نام برد. در طول داستان قیصر روم (پدر جهان‌افروز) از اصلی‌ترین نیروهای بازدارنده است، چراکه وی در چند مرحله قصد دستگیری و مجازات وی را دارد. همچنین وی از اصلی‌ترین عوامل برای عدم وصال جهان‌افروز و فیروزشاه محسوب می‌شود و در چند جا هم جهان‌افروز و هم قیصر اذعان دارند که جهان‌افروز در صورت دستگیر شدن باید به عقد شاهزاده‌ای یمنی درآید. برخی دیگر از نیروها و عوامل بازدارنده در قصه مورد بحث ما عبارت‌اند از جهران وزیر، قنطاطوس، دژ محکم شهر عماسیه، و... البته گفتنی است که برخی چون جهران وزیر در ابتدا در جهت مخالف جهان‌افروز کنش داشت، اما در آخر داستان با او همکاری می‌کند و نقش‌اش از بازدارنده به یاریگر تغییر پیدا می‌کند. در اینجا شاید به همان نظر برمون مبنی بر تغییر نقش شخصیت‌ها بر بخوریم که در اینجا کارگر می‌افتد.

شکل ۵: الگوی توالی پیوندی قصه جهان‌افروز
منبع: نگارندگان

۷. شخصیت در قصه جهان‌افروز از دیدگاه کلود برمون

شخصیت در دیدگاه برمون به‌عنوان ابزار روایت‌کننده^{۱۷} و نیز هدف داستان است که در پی‌رفت اصلی و کلی داستان به تکامل دست پیدا می‌کند. از آنجایی که برمون بر این باور است که شخصیت‌ها در قصه فاعل (کنشگر^{۱۸}) و مفعول (کنش‌پذیر^{۱۹}) هستند و در روند قصه باید شخصیت از مفعول به فاعل و سپس به مفعول تبدیل شود. از نظر نگارندگان در قصه جهان‌افروز در ابتدای قصه شخصیت جهان‌افروز مفعول و گلنار شخصیت فاعل قصه محسوب می‌شود، چراکه بیشتر کنش‌ها حول محور شخصیت گلنار رخ داده است. البته شخصیت جهان‌افروز در ادامه داستان یک کاراکتر محور است

که تمام کنش‌ها وابسته به اوست و او روایت را پیش می‌برد. نقش کنش‌گر طیفی از شخصیت‌های نوعی را دربر می‌گیرد که به شیوه‌های گوناگون زنجیره‌هایی از کنش‌ها را آغاز می‌کند، از دیگر شخصیت‌ها بهره‌کشی می‌کند و ترتیب پی‌رنگ^{۲۰} را تغییر می‌دهد یا پی‌رنگ را خاتمه می‌بخشد (فاولر، ۱۳۹۰، ص. ۵۰). همچنین روشن است که در پایان که جهان‌افروز در انتظار دیدار فیروزشاه است وی به یک کاراکتر مفعولی مبدل می‌شود، به این دلیل که جهان‌افروز در انتظار است تا کنشی برای او (که حضور فیروزشاه است) حادث شود. نکته بسیار مهم دیگر درباره کارکرد شخصیت جهان‌افروز در این قصه بر می‌گردد به سخن جerald پرینس که می‌گوید: «شخصیت اصلی شاید از نظر کارکرد نیز با بقیه شخصیت‌ها فرق داشته باشد (اگر وظیفه دشواری در میان باشد، اوست که آن را به انجام می‌رساند، اگر فقدان در کار باشد اوست که آن را برطرف می‌سازد). از این گذشته، ظهور وی در روایت شاید مطابق با لحظاتی باشد که از نظر راهبردی اهمیت دارند، مثلاً در آغاز یا پایان پی‌رفت‌ها» (پرینس، ۱۳۹۱، ص. ۷۷).

۸. نتیجه

در پژوهش مزبور، با توجه به نتایج و نمودارهای مورد نظر در بخش‌های اصلی مقاله می‌توان نتیجه گرفت که نظریه روایت‌شناسی ساخت‌گرای برمون قابل تعمیم در قصه جهان‌افروز است و می‌شود از این الگو به‌عنوان یک مدل تحقیقی در قرائت و بازشناسی روایت و زنجیره رخدادها و پی‌رفت‌ها در قصه‌های عامیانه ایران و البته قصه جهان‌افروز بهره برد. همچنین پی‌رفت‌ها نقش مهمی در پیشبرد داستان دارند و یک الگوی ساختاری نظیر الگوی برمون در جهان قراردادهای داستانی حاکم است و می‌توان از این نظریه در ساختارهای روایی ادبیات عامیانه ایران بهره‌مند شد. از آنجایی که هر پی‌رفت شامل سه مرحله یا رکن پایه (امکان، فرایند و تحقق) است، این سه

مرحله هرکدام به طور جداگانه در سه پی‌رفت در قصه جهان‌افروز مشهود است. همچنین داستان مذکور حاوی سه توالی زنجیره‌ای، انضمامی و پیوندی مد نظر برمون است که همانند محرک‌هایی داستان را به یک کل واحد و منسجم هدایت می‌کند. شخصیت‌پردازی در قصه جهان‌پردازی نیز به گونه‌ای است که می‌تواند با چارچوب برمون هماهنگ افتد. بدین گونه که جهان‌افروز شخصیت اصلی قصه، به خوبی به‌عنوان ابزار و هدف داستان پرداخته شده است و کنش‌های او که متقابلاً واکنش‌هایی را بر می‌انگیزاند، سبب حرکت و پیشروی داستان در مسیری مطلوب شده است. همچنین به زعم برمون شخصیت قصه در پایان می‌تواند شکست نیز بخورد و این مهم در برخی پی‌رفت‌ها ذکر شده، قابل رؤیت است. در پایان باید عنوان کرد که قصه جهان‌افروز از *داراب‌نامه* بیغمی از ساختار روایی محکم و منطقی استوار است. این مهم را می‌توان در پی‌رفت‌ها و توالی‌های سه‌گانه مد نظر برمون پیگیری کرد. قصه مورد بحث به خوبی پی‌رفت‌ها و شخصیت‌ها را در مسیر قصه راه انداخته است و در هر بخش از داستان ما شاهد بروز یک محرک کلیدی برای پیگیری کردن داستان در یک ساختار و چارچوب منطقی هستیم و این همان چیزی است که برمون در نظریه خود بدان می‌پردازد.

پی‌نوشت‌ها

1. narratology
2. structuralism
3. narrative sequences
4. actions
5. succession
6. functions
7. formalists
8. Vladimir Prop
9. fairy tale

10. actualization
11. not - actualization
12. enchainment succession
13. enclave Succession
14. joining succession
15. possibility
16. process
17. narrator
18. agent
19. passive
20. plot

منابع

- احمدی، ب. (۱۳۹۶). ساختار و تأویل متن. تهران: نشر مرکز.
- اخوت، ا. (۱۳۷۱). دستور زبان داستان. اصفهان: فردا.
- بیغمی، م. ا. (۱۳۴۹). داراب‌نامه. تصحیح ذ. صفا. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب
- بارت، ر. (۱۳۸۹). درآمدی بر روایت‌شناسی. ترجمه ه. رهنما. تهران: هرمس.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۹۴). زبان و ادبیات عامه ایران. تهران: سمت.
- پرینس، ج. (۱۳۹۱). روایت‌شناسی، شکل و کارکرد روایت. ترجمه م. شهبان. تهران: مینوی خرد.
- فاولر، ر. (۱۳۹۰). زبان‌شناسی و رمان. ترجمه م. غفاری. تهران: نشر نی.
- میرصادقی، ج. (۱۳۷۹). عناصر داستان. تهران: سخن.
- کالر، ج. (۱۳۸۸). بوطیقای ساختارگرا (ساخت‌گرایی، زبان‌شناسی و مطالعه ادبیات). ترجمه ک. صفوی، تهران: مینوی خرد.
- شفیعی، س. و شعیری، ح. ر. (۱۳۹۹). تحلیل و بررسی رابطه ساختار روایی و فرایند تولید ارزش در گفتمان (مطالعه موردی: رساله‌الطیروهای فارسی و عربی). نقد و نظریه ادبی، ۱۰، ۲۰۳ - ۲۳۰.

- مللی، م. (۱۳۹۸). تحلیل ساختاری داستان «زال و رودابه» بر مبنای نظریه کلود برمون، سیویلیکا، بهمن ۱۴۰۱.
- مللی، م.، نصر اصفهانی، م.، نجفی، ز.، و طغیانی، ا. (۱۳۹۸). تحلیل ساختاری داستان «ضحاک» بر مبنای الگوی منطق نقش‌های کلود برمون. *متن‌شناسی پژوهشی*، ۲، ۱۹ - ۳۶.
- فلاح، غ.، و افشاری، ن. (۱۳۹۵). تحلیل داستان «رستم و سهراب» براساس نظریه روایت‌شناسی کلود برمون. *پژوهشنامه نقد ادبی و بلاغت*، ۱، ۵۱ - ۷۱.
- تمیم‌داری، ا.، و عباسی، س. (۱۳۹۳). بررسی ساختارگرایانه باب شیر و گاو کلیله و دمنه براساس الگوی کلود برمون. *متن‌پژوهشی ادبی*، ۵۹، ۴۳ - ۵۹.
- شریف‌نسب، م.، و هاشمی، ا. (۱۳۹۳). تحلیل الگوهای ساختاری نمایشنامه‌های حمید امجد. *مجله ادبیات پارسی معاصر*، ۲، ۱۰۱ - ۱۲۴.
- نبی‌لو، ع. (۱۳۹۱). بررسی داستان رستم و اسفندیار بر مبنای دیدگاه کلود برمون. *نشریه متن‌شناسی ادب فارسی*، ۴، ۳۳ - ۵۵.
- علیزاده، ح.، و افشار، م. (۱۳۹۴). تبیین الگوی روایت در سینمای بهرام بیضایی براساس نظریه کلود برمون. *همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی*، ۱، ۱۵۱۳ - ۱۵۲۲.

References

- Adam, J.M. (2011). *Narrative sequence: history of a concept and a research area*. University of Lausanne Press, Paris.
- Ahmadi, B. (2016). *Text Structure and Interpretation*. Tehran, Markaz Publications. [In Persian]
- Akhut, A. (1992). *Story Grammar*. Isfahan, Farda Publications. [In Persian]
- Alizadeh, H. Afshar M. (2014). *Explanation of the narrative pattern in Bahram Beizai's cinema based on Claude Bremond's theory*. Persian Language and Literature Research Conference. Volume 8, (pp. 1513-1522). [In Persian]
- Barrett, R. & et al. (2009). *An introduction to narratology*. Translated by Rahnama. R.Tehran, Hermes Publications. [In Persian]
- Barthes, R. (1975). *An Introduction to the Structural Analysis of Narrative*. The Johns Hopkins University Press, JSTOR archive. USA.

- Beghmi, M.A. (1970). *Darab Nameh*, edited by Zabihullah Safa. Tehran. Translation and Publishing Company. [In Persian]
- Bremond, c. (1977). *Morphology of the French Fairy tale: the Ethical Model*. Mouton Publisher, Paris.
- Culler, J. (2002). *Story and Discourse in the Analysis of Narrative*. Semiotics Literature, Cornell University Press, pp. 169 - 187.
- Fallah. G. Afshari, N.(2016). *Analysis of the story "Rostam and Sohrab" based on Claude Bermon's theory of narratology*. Research Journal of Literary Criticism and Rhetoric, Volume 5, Number 1, (pp. 51-71). [In Persian]
- Fowler. R. (2011). *Linguistics and the Novel*. Translated by Ghafari. M. Tehran, Nashreny Publications. [In Persian]
- Kaler, J. (2009). *Structuralist Boutiques (structuralism, linguistics and the study of literature)*. Translated by Safavi. K. Tehran, Minooye Kherad Publications. [In Persian]
- Melli. M. (2018). *Structural analysis of the story "Zal and Rudabeh" based on the theory of Claude Bermon*. Civilica, February. [In Persian]
- Melli.M. & et al. (2018). *Structural analysis of the story ((Dahhak)) based on the logic model of Claude Bermon's roles*. Research textology chapter, Number 2, (pp. 19-36). [In Persian]
- Mirsadeghi, J. (2000). *Elements of Story*. Tehran, Sokhan Publications. [In Persian]
- Muhammad Shah, A., & Aziz, A. (2017). *Analysis of the Narrative Structure of the short story, The Necklace through Bremond's Model of The Logic of Narrative Possibilities*. Islamabad. Journal of Linguistics and Literature. Islamabad. Pakistan.
- Nabi Lo. A. (2013). *The study of Rostam and Esfandiar's story based on Claude Bermon's point of view*. Persian Literature Textology Journal. Volume 48, Number 4, (pp. 33-55). [In Persian]
- Prince, G. (2012). *Narratology, the form and function of narration*. Translated by Shahba. M. Tehran, Minooye Kherad Publications. [In Persian]
- Propp, V. (2009). *Morphology of the Folktale*. University of Texas Press, 20th paperback printing. Texas. USA.
- Rosner, k. (1980). *Claufe Bemond's Narrativ Grammar and Vladimir Prop's Morphology of the Folk tale*. Studia Semiotyczne Press. Paris.

- Shafii. S., Shayiri. H. (2019). *Analysis and investigation of the relationship between the narrative structure and the value production process in the discourse (case study: Persian and Arabic treatise Al-Tirhai)*. Literary Criticism and Theory, No. 10, (pp. 203-230). [In Persian]
- Sharif Nasab. M., Hashemi. A. (2013). *Analysis of the structural patterns of Hamid Amjad's play*. Contemporary Persian Literature Magazine. Volume 4, Number 2, (pp.101-124). [In Persian]
- Tamim Dari. A. Abbasi. S. (2013). *A structuralist analysis of Bab Shir and Gao Kalileh and Demeneh based on the model of Claude Bremond*. Literary research text. Volume 18, number 59, (pp.43-59). [In Persian]
- Teun, V.D. (2009). *Action, Action Description, and Narrative; New Literary History* The Johns Hopkins University Press, USA.
- Zolfaghari, H. (2014). *Popular Language and Literature of Iran*. Tehran, Samt Publications. [In Persian]